איפכא מאי ת"ש דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט אמלתרא ברחבו מאי תא שמע דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט והרחב מעשר ימעט ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט מאי לאו אסיפא [א]לא ארישא [ב]מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב אינו צריך למעט א"ל [ג]אתנייה צריך למעט אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח מ"ט הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר מה יותר מעשר האוסר במבוי אינו ניתר בצורת הפתח אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר אינו ניתר בצורת הפתח מה ליותר מעשר האוסר במבוי שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לר"מ תאמר בפרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל לימא מסייע ליה [ד]דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ שרובן ס"ד אלא אימא שריבה בהן פתחים וחלונות ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ אמר רב כהנא כי תניא ההיא בפיתחי שימאי [ו]מאי פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר דלית להו שקפי וחד אמר דלית להו תיקרה ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרב דאמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארבע [ה]פינות השדה ומתח זמורה עליהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים ואמר ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים [ג]כך התירו לו לענין שבת ר' יוחנן אמר °לכלאים התירו לו לענין שבת לא התירו לו במאי עסקינן אילימא מן הצד והאמר רב חסדא [ד]צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אלא על גבן ובמאי אילימא בעשר בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא אלא לאו ביתר מעשר לא לעולם בעשר ומן הצד ובדרב חסדא קא מיפלגי ורמי דר' יוחנן אדר' יוחנן ורמי דריש לקיש אדריש לקיש דאמר ריש לקיש משום ר' יהודה בר' חנינא

פיאה

אתנייה צריך למעט. אפילו יש לו צורת פתח: **מדברי רבינו.** רב דאמר צורת פתח לא מהניא: **שרובה פתחים.** בארבע דפנותיה: **אינה ניתרת בצורת פתח.** ואפילו פתחים קטנים מעשר כי היכי דלא מהניא צורת פתח לשוויה יותר מעשר פתחא לא מהני נמי לפרוץ מרובה על העומד בפתחים קטנים: **מה ליותר מעשר.** דין הוא שלא יועיל צורת פתח בו שכן חמור איסורו שלא הותר בשום מקום בשבת ואפילו בפסי בירות ואליבא דרבי מאיר דאמר בפ' שני (לקמן יח:) וביניהן כמלא שתי רבקות של ג' ג' בקר דהיינו עשר אמות דכל פרה אמה ושני שלישי אמה: **תאמר בפרוץ מרובה על העומד.** בפרצות של עשר או פחות שהרי הותר בפסי בירות ואפילו לרבי מאיר דמחמיר בהו ואסר ביותר מעשר מיהו פרוץ מרובה מודי דשרי וכ"ש לר' יהודה דמכשיר בי"ג אמה ושליש: **לימא מסייע ליה.** למ"ד לא מהניא צורת הפתח בעומד פחות מן הפרוץ: **שרובן ס"ד.** כיון דרובן פתחים וחלונות הוה ליה פרוץ מרובה והיכי מצי תו למיתני ובלבד שיהא עומד מרובה: **אלא שריבה בהן.** שעשה בהן הרבה פתחים וחלונות סביב סביב מותר ובלבד שיהא בין פתח לפתח יותר מכדי פתח אלמא עומד מרובה על הפרוץ בעינן ואע"ג דאיכא צורת פתח בכולהו: **פיתחי שימאי.** פתחין שוממין. ל"א פתחים מקולקלין שמחוסרין תיקון כמו זקן אשמאי (כ) חסר מתורה: **שקפי.** מזוזות שנחללו אבניהם מכאן ומכאן אבן יוצאת ואבן נכנסת ואין זו צורת פתח: **תיקרה.** שאין כלום בנין למעלה מן הפתח אלא כל הכותל חלוק כפתח עד ראשו כזה וצורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן: **סבר לה להא דרב.** דלא מהני צורת פתח ליותר מעשר במבוי: **בית חורתן.** שם מקום: **ומתח זמורה על גביהן.** מזו לזו כעין צורת פתח: **לענין כלאים.** שאם יש גפנים בתוך הקונדסין מותר לזרוע סמוך להן חוץ למחיצה כדתנן (ז) היה גדר בינתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן: **לענין שבת.** לטלטל בתוכו: **מן הצד.** שמתח הזמורה מזו לזו באמצעיתו (ח) ולא על ראשיהן: **לא עשה כלום.** ולענין שבת (ט) אמאי התירו לו: **בשבת לא.** הא בעשר לכולי עלמא פתחא הוא: **וכדרב חסדא פליגי.** ריש לקיש לית ליה דרב חסדא ורבי יוחנן אית ליה דרב חסדא וקסבר כי אמר רב חסדא לשבת אבל לכלאים אפילו מן הצד הוי צורת פתח דשבת חמור מכלאים:

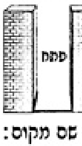

פיאה

איפכא מאי. כלומר מי מהניא צורת הפתח בגובהה וקשיא לר"ת דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש או ביתר מעשר דבעי צורת הפתח או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי: **חצר** שרובה פתחים וחלונות. ובפחות מעשר דאי ביתר מעשר אפילו בעומד מרובה הא אתנייה רב צריך למעט ובד' דפנותיה איירי דמשני לדין מודה רב דמהני צורת הפתח (א) דאמרינן לעיל (י) הלכה כת"ק וקשיא דמהאי בנין אב אפילו מחיצה רביעית יש ללמוד דלא מהני צורת הפתח כי היכי דלא מהני ביתר מעשר אפילו במחיצה אחת וי"ל דאין ללמוד אלא על ד' מחיצות דמחיצה אחת ביתר מעשר הוי כמו פרוץ מרובה בד' מחיצות דמה שאוסר ביתר מעשר משום דלא מיקרי פתח ולא מהני ליה צורת הפתח גם לפרוץ מרובה מד' רוחות לא יועיל צורת הפתח דפתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי אבל במחיצה אחת דעבדי פתח פשיטא דמהני צורת הפתח ועל זה אין שייך ללמוד: **מה** יתר מעשר האוסר במבוי. ואין להקשות מה למבוי שכן פרלתו (ב) בד' ליתר מעשר נמי אסר בחצר ולא נקט מבוי אלא משום דרב איירי ביה: **פתחי** שימאי. (ה) פר"ח פתחי ארץ ישראל שהוא ארץ בני שם: **אילימא** בעשר בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא. אין להקשות דמאי פריך דילמא סבר כנהרדעא (ג) דאצרכוהו דלתות אפילו בעשר דביתר מעשר שמואל נמי מודה דהוי כמפולש דכאן איירי בבקעה שהיא כרמלית דליכא מאן דפליג שלא יועיל צורת הפתח כדאמרינן לעיל (ד' ו.) אך קשה דהא רב יוסף אסר לעיל אפילו בעשר הואיל ופרוץ מרובה ואפילו בכלה לבקעה איירי דומיא דיתר מעשר דאסר ואפילו בכלה לבקעה מדמייתי מרבי יוחנן דאיירי בבקעה א"כ מה פריך בהא לימא ר' יוחנן כיון דרב יוסף סבר הכי וי"ל דאין לחוש לדברי רב יוסף הואיל ונדחו וא"ת הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות א"כ גבי פסי בירות למה הוצרכו לארבעה דיומדין ולא הוי שרי אלא לבהמה בין לר"מ ובין לר' יהודה היה להם לעשות ד' קונדסין וזמורה על גביהן לרב בעשר ולמתני' ביתר מעשר וגבי שיירא נמי אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות מג' יעשו צורת הפתח מד' רוחות ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים כל כך משום דאתו גמלי ושדו ליה וגם בקל יכול ליפול ברוח שאינה מלויה לפי שהיו צריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשתות וכן בשיירא ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה וריב"א מפרש דהכא לא איירי בד' דפנות וה"פ כך התירו לענין שבת במפולש דהיינו ב' מחיצות דבד' מחיצות לענין שבת הוי כד' מחיצות לענין כלאים דבכלאים אין חילוק בין ב' לד' והשתא פריך שפיר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא דבד' מחיצות אין לחוש אם פרוץ מרובה והשר מקוצי מפרש דהכי פירושא בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא אי לית ליה דרב דאמר ביתר מעשר לא מהני צורת הפתח דהא דאמר רב יוסף צורת הפתח לא מהניא בפרוץ מרובה היינו מדברי רב דאסר ביתר מעשר אלא לאו ביתר מעשר ס"ל לרבי יוחנן כרב דלא מהני צורת הפתח ולכך אפילו בעשר קאמר רבי יוחנן בשבת דלא מהני צורת הפתח משום דפרוץ מרובה לרב יוסף אסור אפילו ע"י צורת הפתח דאית ליה בנין אב:

הכא

מסורת הש"ס

א) [לעיל ג:], ב) [עי' תוס' לקמן יד. ד"ה אתנייה], ג) לקמן כח:, ד) מנחות לג: ע"ש, ה) [גירסת הערוך בערך פיאה ב' פילות], ו) [קידושין לג:], ז) [ב"ב כו.], ח) כפ"א: כאמצעיתן, ט) פ"א כלאים, י) [דף י:], כ) [ועי' תוספות קידושין לג: ד"ה זקן וכו'].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חצר וכו' דאמרינן לעיל. נ"ב דף ו ע"ב: (ב) ד"ה מה וכו' שכן פרלתו. נ"ב עי' לעיל דף י: (ג) ד"ה אילימא וכו' כנהרדעי. נ"ב לעיל סוף דף ו:

גליון הש"ס

גמ' רי"א לכלאים התירו. עיין לקמן דף לג ע"א תוד"ה אלו:

רבינו חננאל

א"ל רב לרב יהוד' תני צריך למעט. אמלתרא, אסיקנא דלא מהניא ברחבה. אמר רב יוסף מדברי רבינו, רב דאמר צריך למעט נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח הואיל ויותר מעשר אסור במבוי, ופרוץ מרובה על העומד אסור בחצר שיש לה צורת הפתח, מה יותר מעשר האוסר במבוי אינו [ניתר] לדברי רב בצורת הפתח אף פרוץ מרובה על העומד כו'. (פי') מה ליתר מעשר שכן לא התרתה בו אצל פסי ביראות לר' מאיר. [פי'] דאמר שתי רבקות של בקר נמצאו רחב ו' פרות כשעומדות בשורה אחת. זו אצל זו, עובי כל פרה ופרה אמה וב' שלישי אמה, נמצא בשש פרות עשר אמות לר' מאיר. אבל לר' יהוד' דאמר ח' פרות הן י"ג אמות ושליש. אבל פרוץ מרובה על העומד לדברי הכל מותר. פי' הדיומד רחבו ו' טפחים, ובין דיומד לדיומד פרוץ לר' מאיר י' אמות ולר' יהודה י"ג אמות ושליש. לימא מסייע ליה, לרב, דפנות הללו שירבה בהן פתחין וחלונות כשירות ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. ודחה רב כהנא ואמר, הא דתני בפתחים וחלונות הללו עד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, משום דפתחים הללו פיתחי שימאי נינהו, דלית להו תקרה או משקוף. פי' שימאי של א"י שהיא ארץ בני שם. ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרב, דאמר הרחב מעשר אמות אע"פ שיש לו צורה

עין משפט נר מצוה

נט א טור א"ח סי' שסג:

ס ב מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה נח סמג עשין דרבנן א טוש"ע א"ח סי' שסב סעיף י וסי' שסג סעיף כו:

סא ג מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה כ ופי"ז הלכה לה סמג שם טוש"ע א"ח סי' שסב סעיף יא:

מוסף רש"י

פיתחי שימאי. מקולקלין ואשמים, כמו זקן אשמאי דאמרינן נקדושין (לב: מנחות לג:). **שקפי.** מזוזות, תיקרה. אסקופה עליונה. ל"א שקפי אסקופה עליונה, תקרה שאין הבית מקורה (שם).

רבינו חננאל (המשך)

הפתח צריך למעט, רצורת הפתח ביותר מעשר אינה ניתרת. ואמרינן מעשה באחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בד' פינות השדה כעניין דאמרין, ובין אילו קונדיסין קנים זה אצל זה בפחות מג' טפחים כדי שתהיה כמו מחיצה, ומתח זמורה עליהן בשביל שלא ישמטו ויפלו ולותי מקום הפתח. ואמר ריש לקיש כשם שהיא מחיצה לכלאים כך היא מחיצה לשבת. ור' יוחנן אמר לכלאים התירו ולא לשבת. במאי עסקינן, אי נימא בעשה פתחו מן הצד. כלומר העמיד מזוזות בלא תיקרה אלא קנה מיכן וקנה מיכן, והאמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום. אלא לעולם שעשה קנה מיכן וקנה מיכן וקנה אחר עליהן. וכי האי גוונא צורת הפתח מעליא היא. ואם רוחב זה הפתח עשר אמות אמאי א"ר יוחנן אבל לא לשבת. אלא כגון שיש בפתחו יתר מעשר. וא"ר יוחנן אע"פ שיש שם צורת הפתח עשר אמות כיון דפתחו יתר מעשר לא עשה כלום, ש"מ דר' יוחנן כרב סבירא ליה דאמר והרחב מעשר אמות ימעט. ודחינן, לא, לעולם לא נתן קנה על גביהן, ולא עשה הפתח אלא קנה מיכן וקנה מיכן, וזהו צורת הפתח מן הצד. כלומר יש לו מזוזות מן הצדדין ואין תיקרה על גביהן, ובדרב חסדא פליגי, דאמר העושה צורת הפתח מן הצד לא עשה כלום, ר' יוחנן אית ליה דרב חסדא, ר"ל לית ליה. וכיון דאסיקנא דבפתח מן הצד פליגי אמרי איני והאמר ר"ל משום ר' יהודה בן חנינא